

Judyta Nawrot-Bukowiec*

Karol Dzięgielewski, Magdalena Dzięgielewska, Agata Szyber (red.), *Modlnica, stan. 5. Od późnej epoki brązu po czasy średniowiecza (= Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce)*. Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad 2016; 496 stron

W 2015 roku, w ramach serii wydawniczej *Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*, ukazała się monografia pod tytułem *Modlnica, stan. 5. Od późnej epoki brązu po czasy średniowieczne*, pod redakcją Karola Dzięgielewskiego, Magdaleny Dzięgielewskiej i Agaty Szyber. Książkę wydaną przez Krakowski Zespół do Badań Autostrad dofinansowano z dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program „Dziedzictwo kulturowe – ochrona zabytków archeologicznych”). Publikacja stanowi drugi, obszerny tom, odnoszący się do relikwów osadnictwa z młodszych epok prehistorii oraz wczesnego średniowiecza na stanowisku 5 w Modlnicy. Wcześniejszy tom poświęcony był okresowi od neolitu środkowego do wczesnej epoki brązu (Kruk, Zastawny red. 2011).

W publikacji przedstawiono wyniki prac archeologicznych na wielofazowym stanowisku Modlnica 5, gmina Wielka Wieś, które zostały przeprowadzone w latach 2008-2010 na obszarze ponad 26 ha. Prace wykopaliskowe wykonywane były w ramach ogólnopolskiego programu ratowniczych badań archeologicznych na trasach budowy autostrad, finansowanego przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad.

Praca obejmuje 496 stron zawierających wstęp, nakreślony przez redaktorów tomu, oraz czternaście rozdziałów, autorstwa specjalistów poszczególnych epok: Karola Dzięgielewskiego, Marty M. Korczyńskiej, Tomasza Purowskiego, Anny Nowak, Barbary Wągner, Ewy Bulskiej, Mateusza R. Biborskiego, Anity Szczepanek, Ulany Gocman, Magdaleny Dzięgielewskiej, Agaty Szyber, Mateusza Woźniaka, Małgorzaty Kołodziej,

Anny Pankowskiej, Krzysztofa Szostka, Marii Lityńskiej-Zajac, Krystyny Wasylikowej, Zofii Tomczyńskiej, Katarzyny Cywy, Ewy Madeyskiej, Jarosława Wilczyńskiego i Michała Wasilewskiego.

Wieś Modlnica położona jest w północnej części województwa małopolskiego, na południowo-wschodnim skraju Jury Krakowsko-Częstochowskiej. W różnych ujęciach regionalizacji geograficznej obszar ten określa się jako południowy skraj mezoregionu Wyżyny Olkuskiej bądź Wyżyny Krakowskiej. Stanowisko 5 leży na południowych, zachodnich i wschodnich stokach rozległego wzniesienia, tworzącego wododział między jurajskimi ciekami: Sudółem a Wedonką (Dzięgielewski *et al.* 2011, 3).

Pierwszy, najobszerniejszy, artykuł autorstwa Karola Dzięgielewskiego nosi tytuł *Zespół osadniczy z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Modlnicy* (s. 9-196). Autor na wstępie nakreśla podstawowe informacje dotyczące historii badań oraz lokalizacji stanowiska. Na zbadanym obszarze zarejestrowano skupiska obiektów i materiałów ruchomych kultury lużyckiej, różniących się między sobą ze względu na chronologię i stopień zagęszczenia. Z tego powodu Autor analizuje owe skupiska jako osobne struktury, określając je jako *Osada I*, *Osada II*, *Osada III*, *Osada IV* oraz *Cmentarzysko*. Dla Osady I i II analizę form obiektów i rozplanowania przestrzennego przeprowadzono oddzielnie, natomiast analizę źródeł ruchomych – łącznie. Autor wnikliwie analizuje obiekty nieruchome zarejestrowane na poszczególnych osadach, materiały ruchome oraz prezentuje ich chronologię. Osadę I i II interpretuje jako relikty małych skupisk zagród, funkcjonujących przez niedługi

* Instytut Archeologii, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów, e-mail: judytanawrot@poczta.onet.pl

okres i datuje je na początek późnej epoki brązu (Ha A₂ - Ha B₁; s. 28-29). Osadzie III poświęca więcej uwagi (s. 29-71) ze względu na dużą przestrzeń, którą zajmowała. Obiekty zaliczone do tej grupy występują w liczbie 341 i zdefiniowane są jako budowle słupowe, zagłębione części budowli, jamy gospodarcze, jamy posłupowe oraz jamy szczelinowe, które Autor interpretuje jako tzw. ulepszone moczydła do lnu lub konopi, zasilane wodą gruntową i opadową (s. 39-57). Prawdopodobnie osada ta istniała przez okres trwający kilka pokoleń i była zamieszkiwana przez nieliczną grupę ludzką, stosującą model okresowego przenoszenia siedzib mieszkalnych w miarę wyjaławiania pól położonych w najbliższej okolicy. Autor datuje ją na schyłek fazy Prokocim-Skotniki, fazy Iwanowice-Klin i początków fazy Biskupice-Tyniec (schyłek V OEB – przełom Ha C/D; s. 70, 71). W dalszej kolejności zaprezentowano niewielką Osadę IV, do której zaliczono 23 obiekty. Całe założenie Autor przedstawia jako zwarty kompleks, na który składają się 2-3 domostwa z towarzyszącymi im urządzeniami gospodarczymi (jamy-piwniczki, lekkie konstrukcje słupowe), i datuje go na początek starszego okresu przedrzymskiego (s. 71-82). Na koniec zostało scharakteryzowane niewielkie, birytualne cmentarzysko, złożone z grobu szkieletowego, popielnicowego (lub symbolicznego), grobów ciałopalnych, a także z 6 jam posłupowych (s. 82-104). Bezspornie najciekawszym pochówkiem, odbiegającym od pozostałych, jest grób szkieletowy z konstrukcją kamienną (nr 927). Położony był w centralnej części cmentarzyska, orientowany północ-południe, głową na południe. Należał do kobiety pochodzącej z zachodniej połaci lasostepu dzisiejszej Ukrainy. Mają świadczyć o tym zarówno skomplikowana konstrukcja kamienna z drewnianymi marami, jak też obecność wschodnich elementów wyposażenia – kolii paciorków szklanych wykonanych nad Morzem Czarnym oraz kolczyków brązowych typu Kłyżów, znanych dotąd jedynie z terenów lasostepu i jego pogranicza. Inwentarze pozostałych pochówków (paciorki dwustożkowate i „oczkwate”), oraz pewne elementy kultury materialnej Osady IV (np. osełka z otworem do podwieszania) również mogą dowodzić wschodniej proveniencji. Groby ciałopalne wystąpiły w dwóch odmianach: popielnicowej i jamowej. Rolę popielnicy pełniły wyłącznie naczynia wazowate, dwustożkowate o szerokich brzuścach. Na cmentarzu natrafiono na jamy posłupowe, które mogły być pozostałością po niewielkiej budowli służącej do celów obrzędowych lub być rodzajem „domu zmarłych” (s. 98). Cmentarzysko datowane jest na fazę Ha D i początek okresu lateńskiego, gdzie najstarszym pochówkiem był grób szkieletowy (VI w. p.n.e.), natomiast pochówki

popielnicowe były późniejsze (VI-V w. p.n.e.). Wedle Autora cmentarzysko istniało 100-150 lat i należało do niewielkiej, lokalnej społeczności (mieszkańcy osady III i IV; s. 102-103).

Jak pisze K. Dziegielewski, dzięki badaniom na stanowisku potwierdzono m.in. lokowanie stref gospodarczych w pewnej odległości od mieszkalnych, a także rozpoznano nieznaną dotąd rodzaj obiektu gospodarczego, jakim były jamy szczelinowe. Uwidaczniają się również istotne różnice w typie zabudowy i organizacji przestrzeni w różnych fazach osadnictwa. Prace pozwoliły także na wyciągnięcie wniosków dotyczących kontaktów lokalnej społeczności (głównie zachodnich w późnej epoce brązu oraz przeważających wschodnich i południowo-wschodnich u schyłku wczesnej epoki żelaza).

Autor wykazał się świetną znajomością tematu, analitycznym podejściem oraz ciekawą interpretacją źródeł. Nie ustrzegł się jednak drobnych błędów przy numeracji tablic i rycin oraz pomyłek literowych (s. 15 – błąd w numerze ryciny, 11: a (powinno być 12: a), ryc. 57: 2,3 (nieodpowiedni numer ryciny do tekstu; s. 15, 118, 120, 202, 222 – błędy literowe; s. 25 – przy ryc. 12 brak podpisu, z którego obiektu pochodzi przedstawiona ceramika; s. 28 – błąd w numerze tablicy I: a (powinno być II: a)).

Drugi artykuł (*Uwarunkowania lokalizacji i relacje przestrzenne elementów zespołu osadniczego z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Modlnicy w świetle analiz geoinformacyjnych*, s. 197-217) jest autorstwa Marty M. Korczyńskiej i Karola Dziegielewskiego. Podjęto w nim próbę zbadania wzajemnych relacji poszczególnych elementów długotrwale użytkowanego kompleksu osadniczego z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Modlnicy przy pomocy analiz geoprzestrzennych, próbując jednocześnie ustalić rolnicze i pozarolnicze uwarunkowania ich lokalizacji. Autorzy we wnioskach końcowych stwierdzają, że istnieje ścisły związek lokalizacji poszczególnych osad z Modlnicy z obecnością obszarów, na których mogły być zakładane pola uprawne (dobre nasłonecznienie, łatwa dostępność i zasięg kontroli wzrokowej). Z braku wystarczających przesłanek umożliwiających rekonstrukcję paleośrodowiska w przeprowadzonych badaniach oparto się na współczesnych danych kartograficznych (s. 212-213).

Autor trzeciego artykułu, Tomasz Purowski (*Paciorki szklane z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza w Modlnicy*, s. 219-238) prezentuje opracowanie dotyczące odkrytych na cmentarzysku szklanych paciorków. Przedstawia podział typologiczny, opierając się na klasyfikacji stworzonej dla wyrobów szklanych znanych ze stanowisk kultury lużyckiej w międzyrzeczu Noteci

i środkowej Odry (Purowski 2012). Autor podkreśla, że zabytki szklane można z całą pewnością uznać za niezwykle z tego względu, iż znaleziska takie są bardzo rzadko spotykane na stanowiskach kultury lużyckiej w zachodniej Małopolsce. Ponadto na cmentarzysku odkryto kilka egzemplarzy paciorków „oczkwowatych”, sporadycznie spotykanych w dorzeczu Odry i Wisły. Co więcej, na cmentarzysku odsłonięto aż 85 okazów o formie dwustożkowatej, w większości w jednym grobie (nr 927). Badacz zgadza się z tezą, że paciorki wykonane były na terenach północno-nadczarnomorskich i trafiły na ten obszar ze wschodu przez terytorium Polski południowo-wschodniej pod koniec okresu halszackiego (s. 227). Do opracowania dołączony jest również katalog w formie tabelarycznej (tab. 1; s. 231-238).

Kolejne trzy teksty poświęcone są różnego rodzaju obserwacjom i badaniom zabytków pozyskanych z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza. Pierwszy z nich dotyczy studiów składu chemicznego szkła odkrytych paciorków (Tomasz Purowski, Anna Nowak, Barbara Wagner, Ewa Bulska, *Badania składu chemicznego szkła paciorków z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza z Modlnicy*, s. 239-254). Zdaniem badaczy wyniki analiz fizykochemicznych mogą wskazywać na pochodzenie tych zabytków z terytoriów wschodnich. Drugi tekst, autorstwa Mateusza R. Biborskiego, nosi tytuł *Wyniki analizy składu chemicznego zabytków brązowych z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza* (s. 255-256). Analizy dotyczą pięciu ozdób, wykonanych ze stopu miedzi, pochodzących z grobu nr 927 (m.in. zausznica gwoździowata, kolczyki typu Kłyżów, szpila z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko oraz kóleczo brązowe). Ze względu na słaby stan zachowania artefaktów badaniom poddano tylko ich powierzchnie. Pozwoliło to jedynie na stwierdzenie, że wszystkie zabytki można określić mianem brązów. Trzeci tekst, pióra Anity Szczepanek, dotyczy analizy antropologicznej kości ludzkich pochodzących z grobów ciałopalnych i pochówku szkieletowego (*Analiza antropologiczna szczątków kostnych z cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza*, s. 257-260). Zbadano materiał kostny z 10 grobów ciałopalnych, jednego szkieletowego, jednego obiektu osadowego oraz materiał luźny w postaci pojedynczych kości przepalonych pozyskanych w trakcie eksploracji nawarstwień kulturowych na terenie cmentarzyska. Wyniki prac ujawniły, że wszystkie obiekty były grobami pojedynczymi o szczątkach silnie przepalonych, które zapewne w całości trafiały do grobu. Niestety, niewielka liczba osobników uniemożliwiła szczegółową analizę paleodemograficzną.

Badaniami zwierzęcych szczątków kostnych z obiektów kultury lużyckiej zajęła się w artykule siódmym

Ulana Gocman (*Wykaz zwierzęcych szczątków kostnych z obiektów kultury lużyckiej*, s. 261). Pozyskany materiał (4 szczątki bydła, 65 konia) zaprezentowany został jedynie w postaci tabelarycznej, ze względu, jak wyjaśnia Autorka, na jego ubogość.

Tekst ósmy, autorstwa Magdaleny Dziegielewskiej i Karola Dziegielewskiego, poświęcony jest gliniankom odkrytym w Modlnicy (*Glinianki użytkowane przez ludność kultury przeworskiej w młodszym okresie wpływów rzymskich w Modlnicy*, s. 262-308). Na stanowisku zarejestrowano 713 obiektów (pochodzących z okresu wpływów rzymskich), które grupowały się w dwa duże kompleksy jam, związanych z wybieraniem gliny, określonych jako glinianki 1 i 2. Autorzy tekstu wnioskuje, że celem wydobywania gliny była produkcja garncarska. Sądzą tak na podstawie analizy wypełniśc obiektów „(...) gdzie większość materiału (gliny) pozostawała w odkrywkach (zasypywano nim poprzednie jamy), a poszukiwany i wynoszony poza gliniankę był tylko konkretny sedyment (...)” (s. 288), a także poprzez fakt, że skala eksploatacji (jest to największy jak dotąd obiekt gliniankowy znany z Polski) świadczy o dużym zapotrzebowaniu na glinę. W młodszym okresie wpływów rzymskich mógł znajdować się tutaj spory ośrodek garncarski, który powiązany był ze znajdującą się w odległości 1 km na zachód osadą kultury przeworskiej w Modlniczce, stan. 2 (s. 291, 297).

Następny rozdział dotyczy wczesnego średniowiecza. Autorka opracowania, Agata Szyber, poświęca uwagę analizie pochówków wczesnośredniowiecznych z cmentarzyska w Modlnicy na tle obrządku pogrzebowego praktykowanego w tym czasie na terenie Małopolski i na obszarach objętych granicami państwa Piastów (s. 309-456). Badaczka rozważa zagadnienia związane z budową jam grobowych (rozmiary, kształt, charakter wypełniska) oraz z obecnością trumien lub konstrukcji drewnianych. Zwraca także uwagę na działania związane z traktowaniem ciała zmarłego (układ w grobie, orientacja, zabiegi antywampiryczne) oraz przedstawia inwentarz grobowy. Analiza uzupełniona jest danymi na temat obrządku pogrzebowego panującego w Małopolsce w pierwszych wiekach po przyjęciu chrześcijaństwa. W trakcie prac realizowanych w 2008 r. przebadano 89 pochówków szkieletowych, kolejne 25 odsłonięto w latach 2012-2014 (nie wchodzą one w obręb opracowania). Cmentarzysko usytuowane było na południowo-wschodnim stoku niewielkiego wzniesienia (290 m n.p.m.). Jamy w większości były czytelne, o kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, zorientowane wzdłuż osi północny-zachód/południowy-wschód (grobry zlokalizowane w północnej i wschodniej części nekropoli)

i wschód-zachód oraz wzdłuż osi północny-wschód/południowy-zachód (w południowej i zachodniej strefie cmentarzyska) (Plan 2, s. 326). W grobach mogły istnieć różne konstrukcje drewniane, o czym świadczą m.in. wielkość jam grobowych, znacznie przekraczająca rzeczywiste wymiary pochowanych w nich osób, a także zarysy w obrębie jamy o kształcie wydłużonego prostokąta, które powstały poprzez wypełnienie lub zmycie pustych przestrzeni wewnątrz konstrukcji (s. 319). Mogły to być proste podkładki z dranic, formy zbliżone wyglądem do trumien (pozbawione jednak dna lub wieka), albo właściwe trumny, czyli zamknięte skrzynie z dnem i wiekiem (s. 325-330). Na cmentarzysku odnotowano jeden grób (nr 4856), który w znacznym stopniu różnił się od pozostałych. Należał do kobiety w podeszłym wieku z głową skierowaną na północny-wschód (jedyne tak orientowany pochówek na cmentarzysku), ułożony stroną twarzą do ziemi i przykryty dwoma dużymi kamieniami (przygniatały one nogi, górną część pleców oraz głowę), nie posiadał wyposażenia, a kształt jamy grobowej zbliżony był do owalu (s. 330-332). Spośród odkrytych pochówków ponad połowa zawierała wyposażenie grobowe, w skład którego wchodziły części stroju i ozdoby: kabłączki skroniowe (najliczniejsze, łącznie 63 egzemplarze), paciorki szklane (52 sztuki), paciorki z kamieni ozdobnych – karneolu, fluorytu i kryształu górskiego (łącznie 31), pierścionki (3) i sprzączki do pasa (2) oraz przedmioty codziennego użytku: noże (znajdowane na wysokości bioder, po lewej lub prawej stronie), wiadra (2), naczynia gliniane (pozostałości dwóch naczyń ułożonych przy nogach zmarłego) i krzesiwo. Do wyposażenia grobów zaliczone zostały także: grot strzały (umieszczony przy stopie zmarłego), gliniana grzechotka (guzowata o kulistym kształcie) i monety (20 sztuk) (s. 332-347).

Badaczka wyznacza chronologię nekropolii na okres pomiędzy połową XI a pierwszą ćwiercią XII wieku. Wnioskuje to na podstawie datowania zarówno monet, jak i innych zabytków odkrytych na cmentarzysku (s. 347). Dużym mankamentem pracy jest brak w tekście odnośników do numeru tablic zawartych w katalogu. Minusem jest również to, że niektóre zdjęcia umieszczone na końcu pracy są czarno-białe (np. tablica LI, gdzie przedstawione są pierścionki wykonane z zielonego szkła).

Rozdział dziesiąty, pióra Mateusza Woźniaka, *Katalog monet z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego* (s. 457-459), zawiera jedynie opisowe zestawienie odkrytych monet. Nie posiada natomiast wniosków końcowych/podsumowania. Numizmaty występowały w 13 grobach w liczbie 20 sztuk. W grobie nr 6210 znajdowało

się aż 8 okazów, w tym fragment niezidentyfikowanej monety oraz kawałek placka srebra. Większość (16 sztuk) reprezentuje saksońskie denary krzyżowe (datowane na okres od przełomu X i XI do końca XI w.). Jeden denar rozpoznano jako typ Otto-Adelajda (1. poł. XI w.). Natomiast mennictwo rodzime reprezentuje moneta typu książęcego Bolesława Śmiałego (1069-1076) znaleziona w grobie nr 4752.

W kolejnym rozdziale, autorstwa Małgorzaty Kołodziej, Anny Pankowskiej i Krzysztofa Szostka, przedstawiono wyniki analiz materiału osteologicznego z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego (*Badania materiału osteologicznego z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego*, s. 461-471). Ocenie poddano materiał kostny pochodzący z 35 pochówków szkieletowych. Stan zachowania szkieletów określono jako bardzo zły, z tego względu nie można było przeprowadzić szczegółowych analiz pochowanych osobników. Badania antropologiczne pokazały jedynie ogólną strukturę wieku i płci dla cmentarzyska. Ustalono, że najwięcej zgonów wystąpiło pośród osobników będących w wieku dorosłym. Wysokość ciała oszacowano tylko u sześciu osobników (wysocy o dobrej kondycji biologicznej). Do tekstu załączony został katalog analiz antropologicznych.

Badania archeobotaniczne materiałów roślinnych pozyskanych ze stanowiska 5 w Modlnicy przeprowadzone zostały przez Marię Lityńską-Zajac, Krystynę Wasylikową, Zofię Tomczyńską, Katarzynę Cywę oraz Ewę Madeyską (*Wielokulturowe stanowisko w Modlnicy, woj. małopolskie. Badania archeobotaniczne*, s. 473-485). Opracowanie zawiera dane dotyczące szczątków botanicznych pochodzących z osady kultury malickiej, osady grupy wyciąsko-złotnickiej, cmentarzyska kultury ceramiki sznurowej, jam neolitycznych o nieokreślonej przynależności kulturowej, osady kultury mierzanowickiej (Kruk, Zastawny red. 2011), osad i cmentarzyska kultury łużyckiej, osady kultury przeworskiej oraz cmentarzyska wczesnośredniowiecznego. Podczas badań uzyskano nieliczne materiały roślinne, co mogło być spowodowane złymi warunkami naturalnymi panującymi w złożu, które nie sprzyjały konserwacji materii organicznej. Pozyskano jednak wyjątkowe znalezisko, fragment owocu kłokoczki południowej (*Staphylea pinnata* L.) (s. 482-483).

Przedostatni artykuł obejmuje opis nielicznych wyrobów kamiennych kultury łużyckiej, odkrytych na stanowisku podczas badań w 2008 r., oraz materiałów o zróżnicowanej chronologii, pozyskanych w trakcie prac uzupełniających w 2010 r. (*Wyroby kamienne kultury łużyckiej oraz zabytki krzemienne odkryte w trakcie uzupełniających badań*, s. 487-491). Autor, Jarosław Wilczyński, podsumowując uzyskane wyniki stwierdza,

że na stanowisku przebadanym w 2008 r. wykorzystywano tylko lokalny krzemień jurajski, którego wychodnie zlokalizowane są w niewielkiej odległości od stanowiska. Obróbka krzemienia prowadzona była za pomocą twardego tłuczka i polegała na eksploatacji nieforemnych rdzeni jednopiętowych odłupkowych. Narzędzia reprezentowane są przez odłupki retuszowane, do produkcji których wykorzystywano niekiedy okazy pokryte powierzchnią korową. Widoczne jest ponadto stosowanie techniki łuszczeniowej. Jak wzmiankuje Autor tekstu: „Niestety, z powodu nieznaczącej ilości krzemienno materiału zabytkowego niemożliwe jest przeprowadzenie szczegółowych studiów, mających na celu prześledzenie zmian zachodzących w sposobie wykorzystania poszczególnych surowców krzemienno, technice ich obróbki, czy szerzej – przedstawienia specyfiki występującego tu osadnictwa widzianego przez pryzmat materiałów kamiennych” (s. 487-488). Inwentarz zabytków z 2010 r. nie stanowi zwartej, homogenicznej zespołu, lecz jest mieszaniną zabytków, różniących się między sobą pod względem typologii (wydzielono 3 rdzenie, 40 odłupków, 13 wiórów, 9 narzędzi retuszowanych oraz 8 łusek i okruchów ze śladami negatywów) i chronologii (datowane od wczesnego neolitu do wczesnej epoki brązu). Do ich produkcji wykorzystywano głównie podkarkowski krzemień jurajski barwy brązowej i szaro-brązowej (s. 488-489).

Książkę kończy tekst poświęcony analizie makroskopowej surowców skalnych z obiektów kultury łużyckiej i nowożytnych (*Makroskopowa identyfikacja surowców skalnych z obiektów kultury łużyckiej i nowożytnych*, s. 493-495). Autor opracowania, Michał Wasilewski dochodzi do wniosków, że analizowane zabytki mają pochodzenie lokalne.

Materiały pozyskane w Modlnicy w latach 2008-2010 zostały poddane wnikliwym badaniom archeologicznym i specjalistycznym. Z pewnością jest to bardzo duża zaleta monografii. Dodatkowo opracowaniem towarzyszą liczne ilustracje, w tym wiele fotografii, rysunków wielkoformatowych, planów, jak również rekonstrukcje rysunkowe (w tym: grób z wczesnej epoki żelaza; s. 96, grób wczesnośredniowieczny z obstawą drewnianą; s. 321 oraz tzw. pochówek antywampiryczny; s. 331) czy wizualizacje 3D (glinianki 1 i 2, s. 283-286, 290). Dużym atutem jest także streszczenie w języku angielskim każdego z artykułów. Ponadto do opracowania dołączony jest katalog w formie tabelarycznej na dodanej do tomu płycie. Pomimo dobrej jakości pracy, wyraźnie brakuje w niej podsumowania. Widać również dysproporcję pomiędzy analizami zabytków pochodzących z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza a wczesnym średniowieczem. Odkrycia związane z tym okresem są bogate, jednak poświęcono im zdecydowanie mniej miejsca.

Bibliografia

- Bielenin K. 1957. Osada z wczesnej epoki brązu w Modlnicy i Zielonkach w pow. Kraków. *Sprawozdania Archeologiczne* 4, 49-56.
- Dzięgielewski K., Konieczny B, Szyber A. 2011. Wielokulturowy kompleks osadniczy na stanowisku 5 w Modlnicy koło Krakowa – uwagi wprowadzające. W: J. Kruk, A. Zastawny (red.), *Modlnica, st. 5. Od neolitu środkowego do wczesnej epoki brązu* (= *Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*). Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad, 1-20.
- Kondracki J. 1994. *Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kruk J., Zastawny A. (red.) 2011. *Modlnica, st. 5. Od neolitu środkowego do wczesnej epoki brązu* (= *Via Archaeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*). Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad.
- Kulczyńska A., Kozłowski J. K. 1960. Neolityczne kultury pochodzenia południowego. W: R. Jamka (red.), *Pradzieje powiatu krakowskiego* (= *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* 28. *Prace Archeologiczne* 1), Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 99-142
- Partyka J., Klasa A. 2008. Ojcowski park Narodowy. Wiadomości ogólne. W: A. Klasa, J. Partyka (red.), *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Przyroda*. Ojców: Ojcowski Park Narodowy, 19-28.
- Purowski T. 2012. *Wyroby szklane w kulturze łużyckiej w międzyrzeczu Noteci i środkowej Odry. Studium archeologiczno-techniczne*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
- Umiński P. 1879. Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych na cmentarzu pogańskim w Popówce. *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej* 3, 3-7.